

Тарас Шевченко і український літературний канон

Світлана Бак,
Валентина Кодола,
Галина Шовкопляс

На благословенній Богом землі 15—16 травня 2014 року у місті Корсунь-Шевченківському з нагоди 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція, організована Українською асоціацією викладачів зарубіжної літератури (УАВЗЛ) разом з кафедрою світової літератури Київського університету імені Бориса Грінченка, Клубом переможців конкурсу «Вчитель року» у гуманітарних номінаціях та відділом освіти Корсунь-Шевченківської районної державної адміністрації. У конференції взяли участь учені-філологи, науковці, викладачі вишів, учителі загальноосвітніх шкіл України.

16 травня 2014 року об 11 годині Палац дітей та юнацтва в Корсунь-Шевченківському — один з найкращих в області — гостинно відчинив двері для усіх охочих узяти участь у науково-практичній конференції «**Тарас Шевченко і український літературний канон**». Не можна не згадати вдячним словом урочистого прийому, який організували керівництво дитячого закладу і творчий колектив досвідчених педагогів, проведеної Палацом екскурсії до виставочних залів і стендів найкращих дитячих робіт. Щедра талантами наша Україна!

Розпочалася конференція традиційним у цих творчих колах запалюванням трьох свічок як вогників добра, любові, пам'яті, що символізують енергію життя, цілющих джерел Шевченкової духовної криниці.

З вітальними словами до учасників Шевченківських читань звернулися очільник відділу освіти Корсунь-Шевченківської районної державної адміністрації **Юркунас Лариса Василівна** та завідувач районного методичного кабінету відділу освіти Корсунь-Шевченківської районної державної адміністрації **Кобернік Лідія Остапівна**.

З доповіддю на тему «Тарас Шевченко і український літературний канон» виступив завідувач кафедри світової літератури Київського університету імені Бориса Грінченка, президент УАВЗЛ, професор **Ю. І. Ковбасенко**. У своєму виступі Юрій Іванович торкнувся принципово важливої та гострої проблеми формування українського *літературного канону*, зокрема — центрального місця в цьому каноні Тараса Шевченка. Особливо актуальною ця націєтворча проблема стала саме останнім часом, коли Історія з усією прямоотою та чіткістю виявила методологічну неспроможність і навіть реальну шкідливість містечково-регіонального погляду на життя країни, іманентно закладеного до курсів на кшталт «Мій Донбас», «Література Луганщини» тощо. Особливу увагу Ю. І. Ковбасенко приділив у н і в е р с а л ь н о с т і творчості Великого Кобзаря, її здатності задовольнити потреби водночас як простого народу, так і інтелектуальної еліти, тобто її націєінтегровальної ролі. Саме це доповідач обґрунтовано репрезентував як один із важливих факторів і умов потрапляння творчості Тараса

Шевченка до українського канону. Матеріал виступу включав порівняння творів Тараса Шевченка і європейських поетів: Адама Міцкевича, Шарля Бодлера та ін., що дало змогу здійснити компаративний аналіз і з'ясувати продовження Т. Шевченком традицій європейської літератури, його здатності «потрапляти в течію», і водночас виявити особливості його новаторства, уміння йти «проти течії».

Цікавим і змістовним був виступ завідувача кафедри української літератури НПУ імені М.П. Драгоманова, доктора філологічних наук, професора **В. Ф. Погребенника**, який розкрив впливи Тараса Шевченка на український літературний процес від XIX сторіччя до найсучаснішої літератури.

Старший науковий співробітник лабораторії літературної освіти Інституту педагогіки НАПН України, головний редактор журналу

«Українська література в загальноосвітній школі», кандидат педагогічних наук **Н. М. Логвіненко** у своєму

виступі проаналізувала баладну романтику Тараса Шевченка та її впливи на розвиток сучасного українського фентезі, що ґрунтується на автентичній українській міфології та фольклорно-фантастичних джерелах — це тісно пов'язує фентезі з історією всієї української і світової літератур. З'ясування фольклорно-фантастичної поетики ранньої творчості Т. Г. Шевченка як одного з джерел сучасного українського фентезі, наголосила Н.М. Логвіненко, спонукає до заглиблення у розуміння впливу романтизму на подальший розвиток української літератури, оскільки в етнографічному матеріалі романтики бачили «глибинне єство народного духу — шлях пізнання характеру народу», в історичному минулому — пошуки специфічних рис певної доби та історичного моменту.

Особливої актуальності набуває сьогодні нове розуміння романтичного єства нації та процесу її життя як цілісного організму або «особи вищого ступеня», оскільки романтика принесла уявлення про «національне відродження», про «воскресіння» нації, і це

слово та це уявлення, як говорив Д. Чижевський, залишилися, незважаючи на зміну основних точок зору на ество нації, в усі поромантичні періоди! Крім того, важливо пам'ятати, що найбільш романтичною ознакою творів Т.Г. Шевченка була її наскрізь національна, українська тематика й поетика.

У доповіді доцента кафедри світової літератури Київського університету імені Бориса Грінченка **Г.Є. Шовкопляс** була розглянута проблема створення

канону так званого «народного» образу Т.Г. Шевченка, який було візуалізовано пензлем Івана Крамського «Портрет українського писателя и художника Тараса Григорьевича Шевченко» (1871). Руйнація застиглого образу-маски Кобзаря як похмурого чоловіка похилого віку, з вусами, в шапці та кожусі, актуалізує не тільки

безліч інших образів-персоніфікацій, але й інтегрує Тараса Шевченка як національного поета в сучасне життя України.

Слід зазначити, що виступи вчителів загальноосвітніх шкіл були не менш цікавими, ніж доповіді науковців.

Учитель української мови та літератури Корсунь-Шевченківської ЗОШ №1, лауреат районної премії імені О.А. Захаренка **Тетяна Леонідівна Бондаренко** виступила з доповіддю на тему «Корсунська дорога Шевченка». Святими для Великокого Кобзаря були рідні для нього місця Корсунщини. Альфою і омегою земного шляху українського генія стали Моринці й Канів. Однак між цими святими місцями є безліч доріг і стежок, що пролягли на корсунській землі. Її історія знайшла відображення, зауважила доповідачка, у багатьох творах Т.Г. Шевченка.

Учитель української мови і літератури Корсунь-Шевченківської гімназії **Василь Васильович Цимбалюк** у своїй доповіді ввів «Заповіт» Т. Г. Шевченка в контекст традиції жанру пам'ятника, де шевченківський вірш стає в одному ряду з шедеврами світової літератури від Горація до Йосипа Бродського.

Продовження Шевченкових традицій в українських повстанських піснях доби визвольних змагань дослідила у своїй розвідці, з якою виступила на конференції, вчитель-методист світової літератури Помічнрянської ЗОШ I—III ступенів №1 Добровеличківського району Кіровоградської області **Марина Іванівна Вітко**. Про вплив українського фольклору на творчість Тараса Шевченка вже написано безліч досліджень. А що далі? Хіба на цьому процес взаємодії шевченківської поезії та фольклору закінчився? Цікавим виявляється той факт, що вона мала вплив не лише на ідеологію українського націоналізму разом із роботами Дмитра Донцова та Миколи Міхновського, а й на поезію повстанського фольклору. На думку істориків, творчість Тараса Шевченка відіграла важливу, а то й провідну роль у формуванні світо-

гляду учасників українського визвольного руху XIX—XX століть. На творах Кобзаря виховувалися підпільники Української військової організації, Організації українських націоналістів, Української повстанської армії та інших українських громадських та політичних організацій. Радянська влада вилучала з книг «антирадянські» твори Т. Шевченка, відтак підпілля ОУН(б) у 1944—51 рр. організувало власні перевидання його робіт за старими, дорадянськими виданнями. Окрім статей та брошур поет часто згадувався у невеликих виданнях-зверненнях, листівках, лозунгах і т.п. Зазвичай це були документи обсягом 1—2 аркуші, деякі – з портретом Т. Шевченка або з його цитатами. Національно-визвольний рух 40–60-х років XX століття збагатив український фольклор тисячами повстанських пісень. Це пояснюється тим, що у визвольній боротьбі брала участь національно свідомою молоддю з високими інтелектуальними задатками.

Багато позитиву в роботі конференції додав виступ учительського подружжя **Світлани та Юрія Бак**, двох учителів-методистів Троянської школи Голованівського району Кіровоградської області. Їх доповідь на тему «Рецептивний погляд на творчість Т. Г. Шевченка крізь призму компаративістики» супроводжувалася не тільки майстерним слайдшоу, але й блискучим виконанням Юрієм Анатолійовичем Бак, який є директором Троянської школи, авторських пісень на вірші Т. Шевченка.

Окремою сторінкою Шевченківських читань стали відвідини учасниками Шендерівського НВК, про перспективи розвитку якого розказав директор **А.В. Кошелюк**. Шендерівський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I–III ступенів» заснований у 1939 році, приміщення побудоване в 1968 році. Історія школи має свої славні сторінки, про що гостям захоплено і з любов'ю розповіли учні-екскурсоводи. Вони зустрічали учасників Шевченківських читань на широкому шкільному подвір'ї, де кожен предмет – символічний, а кожен куточок має своє призначення. Наприклад, закладений випускниками 1995 року фруктовий сад став дослідним майданчиком для юних садівників. На деревах прищеплені найкращі сорти яблук, груш та слив, їх плодами можуть поласувати всі охочі – сад росте для людей. І це найголовніше.

Навчається у закладі 116 учнів, працюють 17 учителів.

Творчий колектив школи за круглим столом представляли і місцеві поети – вчитель української мови та літератури **Н.Ф. Ємець** та місцевий краєзнавець **С.М. Двірняк**: *Шендерівко моя, Шендерівко, /У долині квітуче село./ Там чека мене рідна домівка / І твоє незрадливе крило.*

Школа працює над методичною проблемою «Впровадження інформаційних технологій у системі креативної освіти», доказом чого став проведений учителем світової літератури Шендерівської школи **Валентиною Іванівною Кодолою** майстер-клас з методики використання ІК та інтерактивних технологій на уроках світової літератури «**Щоб в дитячих очах сяяли зорі**».

Можливість розробляти і впроваджувати інформаційні технології забезпечує інтерактивна дошка, яку учні отримали як нагороду за перше місце у Всеукраїнському конкурсі відеороликів про школу. Учнями було завантажено 287 відеороликів, які набрали 1612918 голосів!!!

Майстер-клас став своєрідним звітом перед колегами – членами Клубу учасників конкурсу «Учитель року» в гуманітарних номінаціях, про який з натхненням на зустрічі розповіла його Голова – учитель світової літератури Троянської ЗШ І—ІІІ ст. Голованівського р-ну Кіровоградської обл. **Світлана Бак**: «Необхідність створення спільноти учителів виникла вже давно. Чому саме така форма – Клуб? Клуб – це поєднання фахової підтримки, підвищення професійного рівня з неформальним спілкуванням, що забезпечує умови для розвитку талантів, індивідуальних можливостей, презентації і поширення досвіду, спілкування з професіоналами різних регіонів країни. Це і можливість апробації своїх ідей, удосконалення ораторського мистецтва, збагачення духовного світу. Клуб надає змогу вчителю зустрічатись і слухати доповіді науковців, доносити свої думки до тих, хто вирішує долю предмета, долю вчителя.

Щодо назви: чому учасники конкурсу, а не переможці? Переможець може бути лише один. А в конкурсі беруть участь багато творчих учителів, які мають величезний потенціал. І чим більше вони будуть спілкуватися з такими ж небайдужими учителями, тим більше позитивної енергії, знань понесуть у свої колективи, тим цікавішими будуть для своїх учнів. А їхня педагогічна скарбниця буде постійно поновлюватись і збагачуватись.

Вважаю, що треба підтримувати, надавати можливість для самореалізації кожному вчителю, який зміг себе показати в конкурсі чи то на районному, чи на обласному рівні. Ось чому Клуб – це спільнота учасників конкурсу, а не тільки переможців. Чому в гуманітарних номінаціях? Освіта сучасного учня має складатись не з фрагментів: курсів, курсиків, предметів – вона має бути цілісною системою, яка допоможе випускнику навчального закладу продовжити освіту, вміння поєднати, використати та застосувати знання, які він здобув у школі. Ось чому мають діяти міжпредметні зв'язки, має бути загальна стратегія. Якщо ми хочемо розбудовувати свою державу, зробити її могутньою, має бути сильною школа, Учитель. Учитель, який не дасть себе принизити, той, якого будуть не просто шанувати учні, а який буде прикладом Успішної Людини. Саме Успішний Учитель виростить, виплекає Успішного випускника, а той, у свою чергу, збудує Успішну країну.

Клуб – це добровільна громадська організація, яка є частинкою УАВЗЛ. Ідея спільноти виникла після конкурсу 2011 року. Батьком ідеї став президент УАВЗЛ, професор Юрій Іванович Ковбасенко. «Народився» Клуб у листопаді 2012 року у Колиндянській ЗШ І—ІІІ ступенів Чортківського р-ну. Тернопільської обл. Учитель світової літератури **Дячок Світлана Олександрівна** запросила нас до себе у звичайну сільську школу, у якій уміють вчити, уміють організувати Всеукраїнські семінари. Біля витоків Клубу стояли переможці конкурсу «Учитель року» **Каєнко Олександр Васильович, Дзик Анатолій Петрович, Невмержицька Ольга Федорівна**, лауреати: **Дячок Світлана Олександрівна, Бак Світлана Костянтинівна**.

«Хрещення» Клубу відбулося 30–31 березня 2013 року в Києві, в університеті імені Б. Грінченка. Організатор зустрічі – кафедра світової літератури (завідувач кафедри – професор Ю. І. Ковбасенко).

А зібрав нас Михайло Булгаков. Розширилась географія Клубу. До нас приєдналися науковці, учителі та методисти з Києва, Черкаської, Кіровоградської, Тернопільської, Полтавської, Луганської областей. Незабутні зустрічі, чудові враження, позитивні емоції. Тепер клубівці щодня спілкуються віртуально. Це така собі педагогічна вітальня, де можна поставити запитання, які тебе хвилюють, поділитись надбаннями, інформацією чи новинами, згадати зустрічі, запланувати й обговорити наступні.

У жовтні 2013 року на зустріч нас зібрав Микола Гоголь у Кременчуці. Ірина Вікторівна Горобченко, методист НКМЦ, створила таку поетично-фахову атмосферу, що вчителі тепер вважають це місто близьким, своїм. На третю – у Корсунь-Шевченківському районі – нас покликав Тарас Шевченко. Тепер я знаю напевно – це духовна Світова Гора українця (до речі, не має значення, якої ти національності: ти живеш на цій землі, з дитинства всотуєш в себе дух громади, народжуєш та виховуєш дітей, які є твоєю кровинкою, а отже, й частинкою українського роду). Валентина Іванівна Кодола, учитель Шендерівської ЗШ І—ІІІ ст., довела, що сучасний творчий вчитель народжується не тільки у містах, він є у звичайних селах.

А біля пам'ятнику Тарасу вже народилася нова ідея – зібратися знову в Києві, на цей раз запропонована тема буде пов'язана з міфологією. Отже, Клуб надихає, не дає зупинитись, розвиває й навчає, допомагає й об'єднує. Ласкаво просимо до нас усіх небайдужих та творчих. Ми відкриті, залюблені у свій предмет і у свою Батьківщину».

Культурна програма конференції також була насиченою. Радо вітав учасників Шевченківських читань урочистий, умитий вранішнім дощем Стеблів – батьківщина Івана Семеновича Нечуя-Левицького. Не здивувало, що засновником музею І.С. Нечуя-Левицького є талановитий подвижник, ентузіаст своєї справи, автор багатьох розвідок про життєвий і творчий шлях І.С. Нечуя-Левицького **Сергій Левкович Хаврусь**. Енергійний, з густим сивим волоссям, з витонченими рисами обличчя, хранитель Нечуєвої оселі вів свою натхненну розповідь про найзначущіше у житті відомого українського письменника-класика, акцентуючи нашу увагу на «його істинно гідній християнській любові до Бога і Людини». Серце переповнювали найщиріші почуття від почутю, від усвідомлення гордості за рідну землю, що народжує таких глибокодуховних, високоморальних людей, які самовіддано служать своєму народові.

А прекрасним травневим вечором учасники Шевченківських читань дісталися села Моринці, де відвідали музей-садибу батьків Т.Г. Шевченка. У книзі відгуків Національного музею-заповідника в Моринцях знайшли суголосні нашим настроям слова: *Над Моринцями вечір догоря, На трави пада чистою росою, І з Космосу Тарасова зоря / Стріча мене незгасною красою.*

Так, Тарасова земля зустріла нас гостинно, подавши радість творчих зустрічей і спілкувань з близькими по духу людьми, яких учора ми ще навіть не знали. І хотілося весь час повторювати: *«Благословен той день і час, / Коли прослалась килимами / Земля, яку сходить Тарас / Малими босими ногами, / Земля, яку скропив Тарас / Дрібними росами-сльозами. ... Благословенні ви, сліди, / Не змиті вічності дощами, / Мандрівника Сквороди / З припорошілими саквами, / Що до цілющої води / Простує, занедбавши храми...»* (М. Рильський)

Дбаймо, щоб криниці нашої духовності ніколи не замулювалися!